

بررسی محتوا و عناصر فرهنگی در کتاب درس «پرفا ۱» بر پایه انگاره تلفیقی کرتازی و جین و آداسکو و همکاران*

مهین ناز میردهقان فراشاه^۱

دانشیار گروه زبان‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

مهشید شبردست بهنمیری^۲

دانشجوی کارشناسی ارشد آذفا دانشگاه تهران، تهران، ایران

چکیده

با در نظر داشتن آن که آموزش زبان عمدتاً با ورود مسائل فرهنگی همراه با زبان‌آموزی همراه است، سهم آموزش زبان در انتقال این مفاهیم فرهنگی شایان توجه است. از این رو، پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان بازتاب محتوا و عناصر فرهنگی بر پایه انگاره‌های فرهنگی «کرتازی و جین» (۱۹۹۹) و «آداسکو و همکاران» (۱۹۹۰) در کتاب درس «پرفا ۱» از مجموعه آموزشی «پرفا» به انجام رسیده است. روش تحقیق در پژوهش حاضر تحلیل آماری محتوای کتاب آموزشی مورد بررسی بر مبنای تلفیقی از انگاره‌های مذکور است. بر این اساس کرتازی و جین محتوای فرهنگی کتب آموزش زبان را در سه طبقه «فرهنگ مبدأ»، «فرهنگ مقصد» و «فرهنگ بین‌المللی» در نظر گرفته‌اند. با در نظر داشتن این نکته که مجموعه پرفا برای آموزش زبان فارسی به صورت عمومی برای مخاطبان بزرگسال زبان مقصد با پیشینه‌های متفاوت فرهنگی طراحی شده و با توجه به تجلی بیشتر جلوه‌های فرهنگی زبان مقصد در آن، در طی فرایند پژوهش حاضر، فرهنگ ایرانی به عنوان «فرهنگ مقصد» و فرهنگ‌های مبدأ و بین‌المللی در ذیل یک گروه و با عنوان «دیگر فرهنگ‌ها» مورد بررسی قرار گرفته‌اند. بر این مبنای تلفیق انگاره فرهنگی آداسکو و همکاران، چهار عنصر این انگاره، مشتمل بر «عناصر زیبایی‌شناسی»، «عناصر جامعه‌شناختی»، «عناصر معنایی» و «عناصر زبان‌شناسی اجتماعی» برای بررسی محتوای فرهنگی «پرفا ۱» با تأکید بر فرهنگ ایرانی به عنوان زبان مقصد (مبتهی بر کرتازی و جین) مورد تحلیل آماری قرار گرفته شده‌اند. نتایج تحقیق نمایانگر آن است که، عمده‌ترین عناصر فرهنگی نمایانده شده در فرهنگ زبان مقصد در «پرفا ۱» به ترتیب عبارتند از: ۱. عناصر زیبایی‌شناسی، مشتمل بر هنر، ادبیات، موسیقی و رسانه ۲. عناصر جامعه‌شناختی، مشتمل بر زندگی روزمره ۳- عناصر معنایی، مشتمل بر مفهوم‌سازی‌های فرهنگی مسائل مختلف و ۴. عناصر زبان‌شناسی اجتماعی، مشتمل بر نحوه استفاده از زبان با توجه به شرایط فرهنگی اجتماعی.

واژه‌های کلیدی: ارزیابی منابع آموزشی آذفا، محتوای فرهنگی، عناصر فرهنگی، فرهنگ ایرانی، پرفا ۱، انگاره تلفیقی.

* تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۲۹ | تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۱۲

¹ Email: m_mirdehghan@sbu.ac.ir

(نویسنده مسئول)

² Email: shirdast.m.b@ut.ac.ir

Examining the Content and Cultural Elements in "Parfa 1" Textbook Based on the Integrated Pattern of "Cortazzi and Jin" and "Adaskou et al." *

Mahinnaz Mirdehghan Farashah ¹

Associate professor, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Mahshid Shirdast Bahnamiri ²

M.A. Student of TPSOL, Tehran University, Tehran, Iran

Abstract

The importance of learning Persian for non-Persian speakers has a significant impact on the compilation of educational materials based on the needs of Persian learners. Since language teaching is mainly associated with the introduction of cultural issues into the knowledge of the language learner, the contribution of educational books to the transmission of cultural concepts is undeniable. This research aims to investigate the amount of reflection of cultural content and elements based on the cultural patterns of "Cortazzi and Jin" (1999) and "Adaskou et al." (1990) in "Parfa 1" textbook. The research method is a statistical analysis of the content of this book based on the integration of the mentioned patterns. Based on this, Cortazzi and Jin (1999) have considered the cultural content of language teaching books into three types: source culture, target culture, and international culture. Noteworthy is that Parfa collection is designed for general Persian language teaching purpose for adult speakers. Accordingly, during the current research process, Iranian culture is determined as the "target culture" and the source and international cultures have been classified under a same group, entitled "other cultures". On this basis, by combining the cultural pattern of Adaskou et al. (1990), the four elements of this concept, including "aesthetic elements", "sociological elements", "semantic elements" and "sociolinguistic elements", are used as the base of statistical analysis for examining the cultural content of "Parfa 1" with an emphasis on Iranian culture as the target language. The research results show that the main cultural elements represented in the culture of the target language are: 1- Aesthetic elements (art, literature, music and media), 2- Sociological elements (everyday life), 3- Semantic elements (cultural conceptualizations of various issues) and 4- Sociolinguistic elements (the way of using language according to social cultural conditions).

Keywords: Evaluation of TPSOL educational resources, cultural content, cultural elements, Iranian culture, PARFA 1, integrated pattern.

* Received: 2023/07/29 | Accepted: 2023/09/03

¹ Email: m_mirdehghan@sbu.ac.ir (Corresponding author)

² Email: shirdast.m.b@ut.ac.ir

۱. مقدمه

در عصر حاضر، بی‌شک یادگیری زبان تنها محدود به دانش واژگانی و دستوری نیست و حوزه فرهنگ با آموزش علمی زبان دوم/خارجی نمی‌تواند از هم جدا باشند. در تعریف فرهنگ به نقل از مرکز ملی توانش فرهنگی^۱، آن دسته از عقاید و تفکر، ارزش‌ها، اعتقادات، رسوم، احساسات، شیوه تعامل و روابط و تشریفات مذهبی که به صورت الگوی مشترک و درهم تنیده از یک گروه قومی، نژادی، اجتماعی و مذهبی مورد انتظار است و می‌تواند به نسل‌های بعدی نیز منتقل شود (Good & et al., 2000: 1).

از آنجا که، هدف از یادگیری زبان دوم، توانمندسازی فراگیران در برقراری ارتباط است (میهمی و اسفندیاری، ۱۴۰۰: ۲۷۹)، زبان و فرهنگ با هم گره خورده‌اند و بدون همراهی با یکدیگر بی‌معنی هستند. از این رو، درک ما از بافت ارتباطی نتیجه تعامل بین زبانی و فرهنگی است (Wieżbicka, 1994: 27). چنانکه تعدادی از پژوهشگران معتقدند، آموزش محتوای فرهنگی و بینافرهنگی در کنار آموزش زبان خارجی/زبان دوم اصلی بدیهی است (Tajeddin & Teimournezhad, 2017: 284). تدریس زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان غالباً در محیط کلاسی و به کمک کتاب‌های آموزشی صورت می‌گیرد. این کتاب‌ها نقش مهمی در ارائه و انتقال فرهنگ بر عهده دارند. هدف از آموزش فرهنگ تغییر هویت فرهنگی زبان‌آموزان نیست؛ بلکه تشویق آن‌ها به درک رفتار فرهنگی خود، درک روش‌های فرهنگی دیگر و تفاوت‌هایشان است (Tajeddin & Teimournezhad, 2014: 10). از این رو مؤلفان سعی کرده‌اند که هویت فرهنگی گریشوران زبان فارسی در کتاب‌های آموزشی سهم زیادی داشته باشد. همان‌طور که کرتازی و جین (۱۹۹۹: ۱۹۸) می‌گویند: «کتاب درسی می‌تواند در جایگاه معلم، نقشه راه یادگیری، منبع آموزنده و معتبر و حتی یک ایدئولوژی باشد». بنابراین طراحی کتاب درسی اگر همسو و متناسب با کارکردهای زبان مقصد نباشد، می‌تواند چالش برانگیز باشد؛ از آن جهت که نویسندگان تا چه میزان توانستند مقوله‌های فرهنگی زبان خود را در آن نمایش دهند. برای تولید چنین محتوایی نیاز به قسمت‌هایی بسیار از تبلیغات، تفکرات،

¹ National Center for Cultural Competence

دستورهای آموزشی و انگیزشی وجود دارد که اغلب این موضوعات از جهتی به فرهنگ گره خورده‌اند؛ حال اینکه کدام دسته از فرهنگ‌ها (فرهنگ مبدأ، فرهنگ مقصد یا فرهنگ بین‌المللی) باشد، باید با توجه به کتاب درسی تبیین و تحلیل شود. از دیدگاه یادگیرنده‌های غیرانگلیسی زبان، مشکل عمده اکثر کتاب‌های درسی نادیده گرفتن تفاوت‌ها و ارزش‌های فرهنگی زبان خود با زبان انگلیسی است (Tajeddin & Bahrebar, 2017: 123). حوزه‌های توجه کتاب‌های درسی به فرهنگ جنبه‌های مختلفی دارد؛ برای مثال می‌تواند بر اساس فرهنگ زبان مبدأ، یا فرهنگ زبان مقصد و یا فرهنگ زبان بین‌المللی باشد. فرهنگ زبان مبدأ^۱ به فرهنگ خود زبان‌آموز برمی‌گردد، فرهنگ زبان مقصد همان فرهنگی است که زبان مقصد^۲ در قالب آن یاد گرفته می‌شود؛ درحالی‌که فرهنگ بین‌المللی به فرهنگ‌های مختلف انگلیسی‌زبان یا غیرانگلیسی‌زبان گفته شده که زبان انگلیسی در آن به عنوان زبان بین‌المللی تعریف شده است (Aliakbari, 2004: 5). حال سؤال مطرح آن است که این نقل و انتقال فرهنگی بیشتر باید از جانب کدام زبان باشد؟

پژوهش‌های متعددی به لزوم و اهمیت فرهنگ مبدأ تأکید داشته‌اند. این چنین برآمده که حضور عناصر فرهنگی مرتبط با بافت زندگی زبان‌آموزان در کتب آموزشی، انگیزه آن‌ها را برای یادگیری زبان نیز افزایش می‌دهد. در ادامه باید به این نکته نیز توجه نمود که ارائه مطالب فرهنگی بیگانه برای معلمان بومی نیز دشوار بوده و نیازمند صرف زمان زیادی خواهد بود (Tajeddin & Teimournezhad, 2014: 10). از سوی دیگر، حضور محتوای فرهنگ مقصد برای آشنایی زبان‌آموزان با هنجارهای جامعه مورد نظر ضروری است؛ چراکه هدف نهایی یادگیری زبان دوم برقراری ارتباط با گویشوران آن زبان است (Gray, 2000: 279). در تهیه و تدوین محتواهای آموزش زبان دوم صرف پرداختن به فرهنگ مقصد و یا دیگر فرهنگ‌ها نسبت به یکدیگر برتری ندارند. آنچه مورد اهمیت است اهداف یادگیری زبان‌آموزان و نیز توجه نویسندگان کتاب یا مواد آموزشی است (Adaskou, Britten & Fahsi, 1990: 7).

¹ L1

² L2

جستار حاضر بر آن است تا میزان بازتاب مؤلفه‌های محتوای فرهنگی زبان مقصد (زبان فارسی) را در کتاب «پرفا ۱» (میردهقان فراشاه و همکاران، ۱۳۹۸)، با بهره‌گیری از تلفیق دو انگاره کرتازی و جین (۱۹۹۹) و آداسکو و همکاران (۱۹۹۰) مورد تبیین و تحلیل قرار دهد. مجموعه آموزشی چهار مهارتی «پرفا» به عنوان یکی از منابع اصلی آموزشی در چند سال اخیر در بسیاری از مؤسسه‌های آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان در کشور مورد استفاده بوده است. این مجموعه در ۳ سطح اصلی «پایه»، «میانی» و «پیشرفته» و شامل کتاب‌های «درس»، «کار» و «معلم» برای هر سطح می‌باشد. ساختار هر کتاب درس در این مجموعه، در دوازده بخش و هر بخش مشتمل بر چهار درس تهیه شده است، و درس‌ها در آن به تناوب دارای قسمت‌هایی با عناوین: «کاربرد در بافت، واژه، دستور زبان، صحبت کردن، شنیدن و خواندن» هستند. مجموعه فوق برای آموزش زبان فارسی به صورت عمومی برای مخاطبان بزرگسال با پیشینه‌های متفاوت فرهنگی طراحی شده است.

در پژوهش حاضر تحلیل فرهنگی کتاب درس پرفا ۱ مورد توجه قرار گرفته است. این مهم با تلفیق انگاره‌های آداسکو و همکاران (۱۹۹۰) و کرتازی و جین (۱۹۹۹) و تهیه فهرستی از تلفیق آنان، به منظور استخراج داده‌ها (مقوله‌های فرهنگی) و تحلیل و تبیین آماری آن‌ها، به انجام رسیده است.

پرسش‌های اصلی این پژوهش عبارتند از: ۱. کدام یک از محتواهای فرهنگی در «پرفا ۱» بر مبنای انگاره سه‌گانه کرتازی و جین (۱۹۹۹) بیشتر مورد توجه قرار گرفته‌اند؟ ۲. کدام یک از مقوله‌های فرهنگی در «پرفا ۱» بر مبنای انگاره چهارگانه آداسکو و همکاران (۱۹۹۰) از بسامد بیشتری برخوردارند؟

۲. پیشینه پژوهش

در سال‌های اخیر محتواهای کتاب‌های آموزش به زبان‌های دیگر بر اساس مدل‌های فرهنگی متعددی طراحی و تدوین شده است که به اهم آن می‌پردازیم:

چک‌لیست محتوای فرهنگی بایرام^۱ (۱۹۹۳) فرهنگ را مجموعه‌ای از «طبقه اجتماعی، هویت منطقه‌ای و اقلیت نژادی، تعاملات اجتماعی، رفتارها و اعتقادات، جامعه و نهادهای سیاسی، روابط اجتماعی، وقایع تاریخی و تاریخ ملی و درک آن‌ها به عنوان جغرافیای ملی و هویت ملی» برشمرده است. چارچوب فرهنگ از نظر بایرام در دو دسته «فرازین» (مسائل هنری، ادبیات و موسیقی و دیگر مسائل عینی و ملموس) و «بستری» (مسائل ریز اجتماعی و رفتارهای مردم) قرار می‌گیرد.

مدل فرهنگی یوان^۲ (۲۰۱۱) در تکمیل دسته‌بندی بایرام آن‌ها را در چهار مؤلفه «محصولات، اعمال، نگرش‌ها و اشخاص» در نظر می‌گیرد. وی محصولات را دستاوردهای یک جامعه مشتمل بر ادبیات و آثار هنری و تاریخی و در کل هر آنچه که قابل مشاهده است، برمی‌شمرد و اعمال و نگرش‌ها را با توجه به بافت هر جامعه به صورت پنهان حاکم بر آن می‌داند.

داوری اردکانی (۱۳۹۲) در راستای بررسی هفت کتاب آزفا به نقش کتاب‌های آموزشی در انتقال فرهنگ و هویت ایرانی بیان داشته است که بسامد رخدادهای مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌ها به ترتیب مشتمل بر «اسامی ایرانی، فرهنگ، آداب و رسوم و باورها» است و اکثر مؤلفه‌های فرهنگی ایرانی از این طریق قابل آموزش و انتقال است.

ابوالحسنی چیمه (۱۳۹۴) محتواهای فرهنگی «فارسی در کاربرد» از آنوشا صدیقی را با توجه به چارچوب فرهنگی ریزاگر (۱۹۹۱)^۳ واکاوی نمود. او نشان داد که میزان بازنمون «مؤلفه‌های خرد و کلان فرهنگ، مسائل بینافرهنگی و دیگر ابعاد زیرین و رویین فرهنگ» این کتاب، در دوره پیش از انقلاب دچار «انجماد فرهنگی» شده است و تصویر جامعی در اختیار زبان‌آموزان قرار نمی‌دهد. به همین منظور نمی‌تواند منبع مناسبی برای تقویت گفتمان بینافرهنگی فارسی‌آموزان خارج از کشور به شمار آید.

دانشور کیان و همکاران (۱۳۹۸) با توجه به چک‌لیست محتوای فرهنگی بایرام (۱۹۹۳) محتوای فرهنگی جملات را در سه کتاب «زبان فارسی»، «دوره آموزش زبان فارسی» و

¹ Byram (1993)

² Yuen (2011)

³ Rizager (1991)

«درس فارسی» بررسی نموده و محتوای هر یک از منابع را در هشت طبقه فرهنگی مورد توصیف و تبیین قرار داده‌اند.

«برقی و نگینی» (۱۴۰۰) در بررسی اهمیت و جایگاه ابعاد فرهنگی کتاب‌های آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان (آزفا)، مجموعه کتاب‌های «فارسی بیاموزیم»، «مینا» و «پرفا» را بررسی کرده‌اند و وجوه مختلف فرهنگ ایرانی (۱۹۹۱) را با توجه به چک‌لیست بایرام مورد توجه قرار داده‌اند. نتایج بررسی ساختاری مقوله‌های فرهنگی آنان نمایانگر آن است که در مجموعه کتاب‌های آزفا، «کلیشه‌ها و هویت فرهنگی» بازتاب بیشتری داشته و همچنین یافته‌های فرهنگی در «فارسی بیاموزیم» آمیختگی بیشتری با وجوه مختلف فرهنگ ایرانی دارد.

خوبینی و همکاران (۱۳۹۹) مجموعه «فارسی بیاموزیم» را با رویکردی اسنادی-انتقادی تبیین و تحلیل نموده‌اند و به جنبه‌های مختلف انعکاس محتوای فرهنگی پرداخته‌اند. در تحلیل آنان ابعاد هویت ایرانی-اسلامی در رهگذر مواد آموزشی موفق ارزیابی شده است.

۳. مبانی نظری

در تبیین و تحلیل تبادلات فرهنگی میان زبان مبدأ و زبان مقصد، آداسکو و همکاران (۱۹۹۰: ۵) بیان می‌دارند که تنها گذاشتن و رهاکردن زبان آموز با فرهنگ مقصد مشوق زبان‌آموزان نیست. این امر ممکن است به مقایسه زبان‌آموزان از فرهنگ مقصد با فرهنگ زبانی خود و نارضایتی آنان از فرهنگ خود شود. علاوه بر این هنگامی که مواد آموزشی در بافت فرهنگی واقعی آموزش داده می‌شود، دانش‌آموزان از انگیزه بیشتری برخوردار می‌شوند. در این راستا، کرتازی و جین (۱۹۹۹)، در پژوهش بر تدریس مبانی ریاضت‌های فرهنگی برای زبان‌آموزان در مدارس مراکش اذعان داشته‌اند که برخورداری از مؤلفه‌های فرهنگی به افزایش فهم فرهنگ بین‌المللی می‌انجامد. این امر موجب می‌شود که درک شخصی فرد از فرهنگ خود در بازدید یادگیرنده از کشور خارجی تسهیل پیدا کند و سبب افزایش انگیزه فراگیر و ارتباط بهتر و راحت‌تر با مردم شود و یادگیری بهتر را برای زبان‌آموزان فراهم نماید.

تعبیر و تفسیر محتوای فرهنگی از نگاه کرتازی و جین (۱۹۹۹) مشتمل بر سه دسته

زیر است:

- محتوای «فرهنگ مبدأ»: فرهنگ زبان اول زبان آموزان.
 - محتوای «فرهنگ مقصد»: زبان هدف که همان فرهنگ جامعه‌ای است که زبان آموزان در حال یادگیری آن زبان هستند.
 - محتوای «فرهنگ بین‌المللی»: آمیزه‌ای از فرهنگ‌های مختلف.
- آداسکو و همکاران (۱۹۹۰) عناصر فرهنگی را به چهار عنصر، مشتمل بر «عناصر زیبایی‌شناسی»، «عناصر جامعه‌شناختی»، «عناصر معنایی» و «عناصر زبان‌شناسی اجتماعی» به شرح زیر تقسیم می‌نمایند:
- عناصر «زیبایی‌شناسی»: مشتمل بر محصولات رسانه‌ای سینما، موسیقی، هنر، ادبیات و علاقمندی‌های مردم.
 - عناصر «جامعه‌شناختی»: مشتمل بر مفهوم سازمان و ماهیت خانواده، زندگی خانوادگی، روابط بین‌فردی، شرایط مادی، کار و اوقات فراغت، آداب و رسوم و نهادهای اجتماعی.
 - عناصر «معنایی»: در اشاره به سیستمی مفهومی در زبان که همه ادراکات و فرآیندهای فکری، حالات عاطفی، زمان و مکان و روابط را تعریف می‌کند.
 - عناصر «زبان‌شناسی اجتماعی»: نمایانگر مهارت‌های اجتماعی است که دانش پیشین و مهارت‌های فرازبانی را به هم مرتبط می‌کند. این عنصر شامل عملکردهای ارتباطی مختلف مانند: «هنجارهای ادبی، آگاهی از قراردادها در روابط بین‌فردی، تعهدات، مسائل مربوط به وضعیت، مجوز و آشنایی با ژانرهای نوشتاری مختلف» است.

در پژوهش حاضر، مجموع ۷ دسته‌بندی بالا به عنوان فهرست فرهنگی مورد بررسی بر روی منبع آموزشی پرفا ۱ و در پاسخ به پرسش‌های تحقیق مورد استفاده قرار گرفته است. همچنین، در بررسی انگاره کرتازی و جین (۱۹۹۹) در اینجا، فرهنگ ایرانی (فارسی) به

عنوان «فرهنگ مقصد» و فرهنگ‌های مبدأ و فرهنگ بین‌المللی در ذیل یک گروه و به عنوان «دیگر فرهنگ‌ها» مورد تحلیل قرار گرفته‌اند.

۴. تحلیل داده‌ها

در راستای پاسخ به پرسش‌های پژوهش و تحلیل محتوا و عناصر فرهنگی در پرفا ۱، به دنبال بررسی عناصر مرتبط در کتاب بر اساس مبنای نظری مورد اشاره، بسامد مؤلفه‌ها، شمارش موارد جنبه‌های مختلف ابعاد زیبایی‌شناسی، جامعه‌شناختی، معنایی و زبان‌شناسی اجتماعی انجام و نتایج آن در جدول ۱ آورده شده است. با توجه به فراوانی زیرمجموعه‌های مؤلفه‌های فرهنگی زیبایی‌شناسی و جامعه‌شناختی در کتاب، بسامد این دو مؤلفه به صورت جزئی و دقیق بازنمایی شده و نتایج در جدول‌های ۲ و ۳ به صورت مجزا ارائه شده است. نمونه‌های برگرفته از متن پرفا ۱ برای چهار مؤلفه فرهنگی فوق در قالب دو محتوای فرهنگی «فرهنگ مقصد» و «دیگر فرهنگ‌ها» در جداول ۴ و ۵ آورده شده است. بسامد انواع مؤلفه‌های فرهنگی به دست آمده در پرفا ۱ در جدول ۱ قابل مشاهده است.

جدول ۱. بسامد مؤلفه‌های فرهنگی در «پرفا ۱»

مؤلفه‌های فرهنگی					
ارجاع	زیبایی‌شناسی	جامعه‌شناختی	معنایی	زبان‌شناسی اجتماعی	مجموع
فرهنگ مقصد	۱۴۹	۳۳	۷۵	۹	۲۶۶
دیگر فرهنگ‌ها	۳۶	۵	۹	۰	۵۰
مجموع	۱۸۵	۳۸	۸۴	۹	۳۱۶

همانگونه که ملاحظه می‌شود، در این کتاب «فرهنگ مقصد» (فرهنگ زبان فارسی) بیش از همه و با بسامد ۲۶۶ مورد، قابل مشاهده است. به دنبال آن به دیگر فرهنگ‌ها، با بسامد ۵۰ مورد، پرداخته شده است. همچنین در مجموع، بسامد مؤلفه‌های فرهنگی ۳۱۶ بوده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که از میان فراوانی هر یک از مؤلفه‌های فرهنگی در «پرفا ۱»، بیشترین توجه به بُعد زیبایی‌شناسی با بسامد ۱۸۵ است؛ پس از آن به ترتیب مؤلفه‌های معنایی با بسامد

۸۴، جامعه‌شناختی با بسامد ۳۸ و زبان‌شناسی اجتماعی با بسامد ۹ در ردیف‌های بعدی قرار می‌گیرند.

مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی و معنایی در هر دو بعد «فرهنگ مقصد» و «دیگر فرهنگ‌ها»، بسامد بالاتری را نسبت به مؤلفه‌های دیگر داشته‌اند. در حالی که، مؤلفه‌های جامعه‌شناختی و زبان‌شناسی اجتماعی کمترین بسامد را به خود اختصاص داده‌اند.

مؤلفه جامعه‌شناختی در «فرهنگ مقصد» با بسامد ۳۳ مورد و در «دیگر فرهنگ‌ها» با بسامد ۵ مورد و مؤلفه زبان‌شناسی اجتماعی در «فرهنگ مقصد» با بسامد ۹ و در «دیگر فرهنگ‌ها» با بسامد صفر مشاهده می‌شود. با این حال که مؤلفه زیبایی‌شناسی بالاترین سطح توجه را در هر دو بعد فرهنگ مقصد و دیگر فرهنگ‌ها دریافت کرده است، این مؤلفه در فرهنگ مقصد با بسامد ۱۴۹، در مقایسه با دیگر فرهنگ‌ها با بسامد ۳۶، بیشتر بوده است. همچنین مؤلفه معنایی در فرهنگ مقصد با بسامد ۷۵، بیشتر از دیگر فرهنگ‌ها (با بسامد ۹) بوده است. با توجه به اهداف کلی پرفا ۱ این اختلاف معنادار حاکی از آن است که توجه پرفا ۱ بر مؤلفه‌های فرهنگ مقصد بوده است.

همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، در این تحقیق با توجه به فراوانی جنبه‌های متعدد دو مؤلفه زیبایی‌شناسی و جامعه‌شناختی نسبت به سایر مؤلفه‌ها در کتاب آموزشی مورد بررسی، به بازنمایی جزئی‌تر آنان پرداخته شد. بدین منظور، نتایج مقایسه این جنبه‌ها که شامل اجزای فرعی مختلف آنها می‌شود در جدول‌های ۲ و ۳ نمایش داده شده است.

جدول ۲. بسامد مؤلفه زیبایی‌شناسی «پرفا ۱»

مجموع	جنبه‌های زیبایی‌شناسی							ارجاع
	رسانه	سینما	موسیقی	ادبیات	گردشگری	تاریخ	جغرافیا	
فرهنگ مقصد	۴	۳	۴	۸۰	۳۰	۱۶	۱۲	۱۴۹
دیگر فرهنگ‌ها	۰	۰	۰	۱۵	۱۳	۳	۵	۳۶

نتایج آماری در جدول ۲ نشان می‌دهد مؤلفه فرهنگی زیبایی‌شناسی در جنبه‌های رسانه، سینما، موسیقی، ادبیات، گردشگری، تاریخ و جغرافیا دسته‌بندی شده‌اند. در «فرهنگ مقصد»،

از میان جنبه‌های ذکر شده به ترتیب: ادبیات با ۸۰ و گردشگری با ۳۰، بیشترین میزان را دارا هستند. همچنین بیشترین فراوانی جنبه‌های زیبایی‌شناسی «دیگر فرهنگ‌ها» به ترتیب رایج‌ترین موضوعات، مشتمل بر: ادبیات با ۱۵ و گردشگری با ۱۳ است و به جنبه‌های رسانه، سینما و موسیقی اشاره‌ای نشده است.

جدول ۳. بسامد مؤلفه جامعه‌شناختی «پرفا ۱»

ارجاع	جنبه‌های جامعه‌شناختی							مجموع
	سازمان و ماهیت خانواده	زندگی خانوادگی	روابط بین فردی	شرایط مادی	کار و اوقات فراغت	آداب و رسوم اجتماعی	نهادهای اجتماعی	
فرهنگ مقصد	۳	۱	۶	۰	۱۰	۵	۸	۳۳
دیگر فرهنگ‌ها	۱	۱	۰	۰	۳	۰	۰	۵

با بررسی بسامد مؤلفه جامعه‌شناختی «پرفا ۱» مشتمل بر سازمان و ماهیت خانواده، زندگی خانوادگی، روابط بین فردی، شرایط مادی، کار و اوقات فراغت، آداب و رسوم و نهادهای اجتماعی در جدول ۳ می‌توان دریافت که از میان این هفت جنبه در «فرهنگ مقصد»، شش مورد در کتاب نشان داده شده است. این جنبه‌ها به ترتیب مشتمل بر موارد زیر هستند: کار و اوقات فراغت با بسامد ۱۰، نهادهای اجتماعی با بسامد ۸، روابط بین فردی با بسامد ۶، آداب و رسوم با بسامد ۵، سازمان و ماهیت خانواده با بسامد ۳ و زندگی خانوادگی با بسامد ۱. از سوی دیگر، جنبه‌های روابط بین فردی، شرایط مادی، آداب و رسوم و نهادهای اجتماعی جزو مواردی بوده‌اند که در «دیگر فرهنگ‌ها» به آنان اشاره‌ای نشده است. همچنین موارد دیگر به ترتیب کار و اوقات فراغت سازمان با بسامد ۳، ماهیت خانواده با بسامد ۱ و زندگی خانوادگی با بسامد ۱ در دیگر فرهنگ‌ها دیده شده‌اند و به طور کلی، شرایط مادی در هیچ‌کدام از دو محتواهای فرهنگی ذکر نشده است.

جدول‌های ۴ و ۵ عناصر فرهنگی شامل زیبایی‌شناسی، جامعه‌شناختی، معنایی و زبان‌شناسی اجتماعی را در هر دو محتوای فرهنگی «فرهنگ مقصد» و «دیگر فرهنگ‌ها» نشان

می‌دهند. در این جداول چهار مؤلفه فرهنگی ایرانی فوق در «پرفا ۱» با ارائه نمونه‌های برگرفته از متن، مضامین و نمونه‌های مرجع در کتاب آورده شده است.

جدول ۴. مؤلفه‌های فرهنگی ایرانی به کار رفته در «پرفا ۱»: محتوای فرهنگی «فرهنگ مقصد»

عناصر فرهنگی	نمونه‌های برگرفته از پرفا ۱
زیبایی-شناسی	<p>استفاده از اسامی خاص اسلامی / فارسی: آقای کریمی، پرستو، زهرا، محمد، حسین، علی، احسان، گلنوش، مادر شمیم، سروناز و فریناز.</p> <p>حیات وحش ایران: پلنگ ایرانی، شیر ایرانی.</p> <p>سفر به ایران و مکان دیدنی‌اش: مناطق دیدنی شهرهای ایران (یزد، کاشان، شیراز، اصفهان، مازندران، مشهد، تبریز، اردبیل). مساجد. سفر کردن به ایران. بازارهای ایرانی (بازار وکیل، بازار برگ تهران، جمعه بازار)، برج میلاد، بیمارستان میلاد. ورزشگاه آزادی</p> <p>جغرافیای ایران: نقشه جغرافیایی کشور ایران، موقعیت جغرافیایی ایران در آسیا.</p> <p>هویت ایرانی: پرچم ایران، پاسپورت ایرانی، ملیت ایرانی، عکس تیم ملی ایران، عکس بانوی ریاضیدان معروف دنیا که ایرانی است.</p> <p>تاریخ ایران: ماه محرم، نوروز.</p> <p>چهره‌ها / افراد مشهور و دانشمندان ایرانی: پروفسور حسابی، مریم میرزاخانی، احمد صفار مقدم، شاعران و نویسندگان ایرانی (مثل: حافظ، مولانا، سهراب سپهری و...)</p> <p>هنر ایرانی: زورخانه، معماری، سیاه چادر، فرش کاشان، خوش نویسی. دست سازه‌های سنتی ایران.</p> <p>زبان ایرانی: ضرب المثل فارسی، گیاه‌های ایرانی، فرهنگ معین (دایره‌المعارف زبان فارسی)، فرهنگ دهخدا.</p> <p>رسانه ایرانی: فیلم و سریال ایرانی دیدن.</p>
جامعه-شناختی	<p>ارزش مادی: سکه پنجاه ریالی، پول رایج کشور ایران.</p>

عناصر فرهنگی	نمونه‌های برگرفته از پر فا ۱
	<p>ارزش‌های اجتماعی: پرستار زنی که سخت کار می‌کند و به کارش علاقمند است، کمک به افراد مسن. احترام به بزرگ‌ترها، دانشگاه شهید بهشتی، سوغات اصفهان.</p> <p>غذاهای ایرانی: شیرینی‌های سنتی و محلی مانند فرنی و شله زرد، انواع غذاهای ایرانی مثل: «هلیم، قیمه، قورمه سبزی، نان سنگک، آبگوشت، ماهی شکم‌پر، کوکو سبزی، آش و کشک و نعنای داغ».</p>
معنایی	<p>عقاید اسلامی: نماز جماعت و به مسجد رفتن، وضو گرفتن، ماه محرم، ماه رمضان، زنان با حجاب در تصاویر، چادر پوشیدن زنان.</p> <p>دیدگاه درباره کشور ایران: مردمی که تیم ملی خود را دوست دارند، دوست داشتن زبان فارسی، معرفی نمایشگاه کتاب در تهران.</p> <p>تاریخ و تقویم ایرانی: تصویری از تقویم ایرانی. آخر هفته‌ها در ایران جمعه است، تعطیلات تابستان در سه ماه تیر، خرداد و شهریور است.</p>
زبان‌شناسی اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> - افزایش آهنگ در جملات پرسشی بله/خیر. - کاهش آهنگ در جملات خبری. - جایگاه تکیه در زبان فارسی. - جنبه رسمی صحبت کردن با استاد و تفاوت آن در محیط خودمانی و دوستانه. - کلمات شکسته گفتاری در فایل شنیدن. - تفاوت تلفظ «او» در کلمات مختلف. - مشدد شدن بعضی حروف (تشدید). - شروع شدن همه کلمات با صوت. - انواع صامت و مصوت در زبان فارسی. - اعداد ترتیبی در زبان فارسی. - جایگاه صفت و اسم در زبان فارسی. - مضاف و مضاف‌الیه و کسره اضافه.

جدول ۵. مؤلفه‌های فرهنگی غیرایرانی به کار رفته در «پر فا ۱»: محتوای فرهنگی «دیگر فرهنگ‌ها»

عناصر فرهنگی	نمونه‌های برگرفته از پر فا ۱
زیبایی‌شناسی	استفاده از اسامی خاص خارجی: سونگ، ماریانا کینگ، سجاد سلیمان، ایزابلا، بلیک، نیکلاس. سفر به مناطق دیدنی و طبیعت نقاط مختلف دیگر کشورها و اماکن دیدنی: کوه‌های سوئیس، والنسیا در اسپانیا، تگزاس. چهره‌ها/ افراد مشهور و دانشمندان خارجی: لیونل مسی، جان تری، زلاتان، استیون هاو کینگ، ملیت و زبان‌های خارجی: هندی، سوئدی، آلمانی، چینی، انگلیسی، یشربی، ایتالیایی.
جامعه‌شناختی	ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی: معرفی کردن پرچم کشورهای مختلف. غذاهای خارجی: پیتزا، پاستا.
معنایی	عقاید خارجی: کریسمس، کلیسا به عنوان مکانی برای عبادت، یکشنبه‌ها به کلیسا رفتن، تعطیلات آخر هفته در روزهای شنبه و یکشنبه. تقویم خارجی: اشاره به سال و ماه‌های میلادی.
زبان‌شناسی اجتماعی	-----

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نتیجہ گیری

در این پژوهش با هدف بررسی عناصر و محتوای فرهنگی «پر فا ۱»، از مؤلفہ‌های عناصر فرهنگی کتاب بہ عنوان دادہ‌های تحقیق بہرہ بردہ شدہ و با توجہ بہ تلفیقی از دو انگارہ کرتازی و جین (۱۹۹۹) و آداسکو و همکاران (۱۹۹۰) مورد تجزیہ و تحلیل قرار گرفتہ شدہ است. برآیند پژوهش حاضر در تحلیل مؤلفہ‌های فرهنگی «پر فا ۱» را در پاسخ بہ پرسش‌های پژوهش می‌توان چنین خلاصہ نمود:

در پاسخ بہ پرسش نخست پژوهش (انگارہ کرتازی و جین، ۱۹۹۹) باید گفت کہ با توجہ بہ دادہ‌های جدول ۱ برای بسامد مؤلفہ‌های فرهنگی، از مجموع ۳۱۶ محتوای فرهنگی، فرهنگ ایرانی بہ عنوان «فرهنگ مقصد» با بسامد بالایی (۲۶۶ مورد)، نسبت بہ «دیگر فرهنگ‌ها» (با بسامد ۵۰ مورد) در پر فا ۱ دیدہ می‌شود. همانطور کہ پیشتر گفتہ شد، کتاب پر فا ۱ برای مخاطبان بزرگسال برای اہداف عمومی یادگیری زبان فارسی در نظر گرفتہ شدہ است. اختلاف معنادار در موارد ذکر شدہ، حاکی از آن است کہ تأکید این کتاب بیشتر بر نمایاندن مؤلفہ‌های «فرهنگ مقصد» یا همان «فرهنگ ایرانی» بودہ است.

در پاسخ بہ پرسش دوم پژوهش (انگارہ آداسکو و همکاران، ۱۹۹۰) نیز باید گفت کہ براساس جدول‌های ۲ تا ۵، «پر فا ۱» در صد قابل قبولی از عناصر فرهنگی مشتمل بر عناصر زیبایی‌شناسی، جامعہ‌شناختی، معنایی و زبان‌شناسی اجتماعی را نمایان می‌سازد. از این میان بسامد مؤلفہ‌های فرهنگی در جدول ۱ نشان می‌دهد، بیشترین توجہ در «پر فا ۱» بر بعد زیبایی‌شناسی با بسامد ۱۸۵ است. همچنین، مؤلفہ‌های معنایی با بسامد ۸۴، جامعہ‌شناختی با بسامد ۳۸ و زبان‌شناسی اجتماعی با بسامد ۹ در ردیف‌های بعدی قرار می‌گیرند.

موارد مذکور و تحلیل فرهنگی انجام شدہ در پژوهش حاضر نمایانگر آن است کہ صرف پرداختن بہ فرهنگ مبدأ، فرهنگ مقصد و یا فرهنگ بین‌المللی اولویتی نسبت بہ یکدیگر ندارند. آنچه در تہیہ و تدوین محتواهای آموزش زبان دوم مورد اہمیت است، اہداف یادگیری زبان آموزان و نیز توجہ مؤلفان مواد آموزشی مبنی بر تأکید یا نمایاندن ہر یک از مؤلفہ‌های فرهنگی است.

تعارض منافع: طبق گفتہ نویسندگان پژوهش حاضر فاقد ہرگونہ تعارض منافع است.

منابع و مأخذ

- برقی، محمدجواد و نگینی، حسام. (۱۴۰۰). «بازتاب وجوه فرهنگ ایرانی در منابع آموزشی زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان: مطالعه موردی مجموعه‌های: پرفا، مینا و فارسی‌بیاموزیم». دو فصلنامه تاریخ ادبیات. سال اول. شماره ۱۴. صص: ۸۴-۶۱.
- ابولحسنی چیمه، زهرا. (۱۳۹۴). «گفتمان بینا فرهنگی در کتاب فارسی در کاربرد». دو فصلنامه پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی. سال ۱۹. شماره ۳۷. صص: ۴۹-۲۵.
- خوبی، عصمت؛ پارسانسب، محمد و کرمانی، ناصر. (۱۳۹۹). «نقد مجموعه فارسی بیاموزیم». پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی. سال ۲۰. شماره ۸۰. صص: ۱۷۴-۱۵۱.
- دانشورکیان، علی؛ حسنی لرگانی، مریم و ابولحسنی چیمه، زهرا. (۱۳۹۸). «زبان و فرهنگ: بررسی تطبیقی مضامین فرهنگی در کتاب‌های آموزش زبان فارسی». زبان فارسی و گویش‌های ایرانی. سال ۴. شماره ۱. صص: ۱۲۸-۱۱۳.
- داوری اردکانی، نگار؛ محمودی، طاهره و نواب، سمیه. (۱۳۹۲). «آموزش زبان فارسی، فرصتی مغتنم برای گسترش فرهنگ ایرانی». فصلنامه مطالعات ملی. سال ۱۴. شماره ۵۳. صص: ۱۶۰-۱۴۳.
- میردهقان‌فراشاه، مهین‌ناز؛ کریم‌زاده، سیمین؛ باقری، فرشته؛ عبدالهی‌پارسا، طاهره و آقایی، حمید. (۱۳۹۸). مجموعه آموزشی پرفا: کتاب درس، سطح پایه. تهران: نگارستان اندیشه (با همکاری دانشگاه شهید بهشتی و مرکز همکاری‌های علمی بین‌المللی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری).
- Adaskou, K., Britten, D., & Fahsi, B. (1990). Design decisions on the cultural content of a secondary English course for Morocco. *ELT Journal*, 44, 3-10.
- Aliakbari, M. (2004). The place of culture in the Iranian ELT textbooks in high school level. *The Linguistic Journal*, 1, 1-14.
- Byram, M. (Ed.). (1993). *Germany, Its representation in textbooks for teaching German in Great Britain*, Frankfurt/Main: Verlag Moritz Diesterweg.
- Cortazzi, M., & Jin, L. (1999). Cultural mirrors: Materials and methods in the EFL classroom. In E. Hinkel (Ed.), *Culture in second language teaching* (pp. 196-219). Cambridge University Press.

- Goode, T., S. Sockalingam, M. Brown, & W. Jones. (2000). A Planner's Guide...Infusing Principles, Content and Themes Related to Cultural and Linguistic Competence into Meetings and Conferences, Washington DC: Georgetown University Center for Child and Human Development, National Center for Cultural Competenc, Available at: http://nccc.georgetown.edu/documents/Planners_Guide.pdf
- Gray, J. (2000). The ELT coursebook as cultural artifact: How teachers censor and adapt. *ELT Journal*, 54 (3), 274-283.
 - Tajeddin, Z., & Bahrebar, S. (2017). Sociological and Aesthetic Senses of Culture Represented in Global and Localized ELT Textbooks. *Journal of Teaching Language Skills (JTLS)*, 36(3), 119-143.
 - Tajeddin, Z., & Teimournezhad, S. (2014). Exploring the hidden agenda in the representation of culture in international and localised ELT textbooks. *The Language Learning Journal*, 43(2), 180-193.
 - Wierzbicka, A. (1994). Cultural scripts: A new approach to the study of cross-cultural communication. In M. Pütz (ed.), *Language contact and language conflict* (pp. 25-53). John Benjamins.
 - Yuen, K. (2011). "The representation of foreign cultures in English textbooks", *ELT Forum*, 65 (4), 458-466.